

NAGY IMRE

Egy közjogi vita a reformkor hajnalán

A napóleoni háborúk végéhez közeledve I. Ferenc császárnak egyre terhesebbé vált a magyar rendek tevékenysége, ezért 1812 után nem hívott össze több rendi gyűlést. Mivel így az állam működéséhez feltétlenül szükséges törvényeket és intézkedéseket a diéta nem hozhatta meg, ezért ezeket a továbbiakban uralkodói rendeletek formájában határozta meg a központi kormányzat. Az 1820-as évek elejére komolyan kiéleződtek az ellentétek a rendek és az uralkodó között, amire a rendek a passzív ellenállás módszerével válaszoltak: nem szedték be az önkényesen kivetett adókat, nem hajtották végre az újoncozásokat.¹ Mivel országgyűlés nem volt, így a rendek saját szűkebb köreikben, a vármegyék szintjén folytatták az ellenállás politikáját. Hogy a helyzetet megoldja, a bécsi udvar adminisztrátorokat küldött az ellent álló megyék élére, akiknek az volt a dolga, hogy végrehajtsák a központi rendelkezéseket. Néhol az adminisztrátor megjelenése elég volt ahhoz, hogy feloldja a patthelyzetet, néhol, mint például Nógrádban is, 1823 elején kényszerítő eszközöket is be kellett vetni: több megyei tisztségviselőt házi őrizetbe helyeztek és a katonaság is felvonult a megyegyűlésekre.² Mivel a helyzet egyre tarthatatlannabbá vált, I. Ferenc császár beadta a derekát, 1825 szeptemberére országgyűlést hívott össze, amely ténylegesen lenyugtatta a kedélyeket. Értethető azonban, hogy a vármegyék ilyen események után érzékenyen reagáltak minden olyan intézkedésre, amely „kis köztársaságaik” szabadságát bármilyen formában is veszélyeztetni akarta.

A jelen írásban szereplő vita is egy látszólag közömbös, sőt pozitív jellellettel indult: egy orvos kinevezésével. Az ezen kérdés körül kialakult vita felvázolásával szeretném kiemelni a vármegye önállóságához való ragasz-

¹ Természetesen számos más rendelkezés is történt, amely így vagy úgy sértette a statusok és rendek jogait. Például: 1814-ben a megyei számadások ellenőrzésének szigorítása, 1817-ben az adózás újabb szabályozása, 1819-ben a közgyűléseken való személyenkénti szavazás bevezetése, stb. Csorba László–Velkey Ferenc 1998. *Reform és forradalom*. Debrecen, 82.

² U. o. 83.

kodásának néhány retorikai elemét, illetve némi adalékkal szolgálni Nógrád vármegye orvostörténetéhez.

Nógrád vármegye nemesi közgyűlésének 1829. szeptember 5-én tartott ülésén egy Lovrich István nevű seborvos bejelentette, hogy lakását Fülek mezővárosába helyezte át, és a szegény adózó nép orvoslására hivatkozva a forspont használatára engedélyt kért.³ A vármegye közgyűlése jóváhagyta a kérvényt, hivatalos útjaira ingyen forspontot biztosított a kérelmező számára (a szolgabíró mindenkori jóváhagyásával), sőt „*jeles tehetségire nézve*” becsületbeli seborvossá is kinevezte az illetőt. A dolog – úgy tűnt – elintéződött, azonban a Helytartótanács 1830. április 22-én leiratban fordult a megyéhez, figyelmeztetve őket arra, hogy a „*betsületbéli tisztviselőeknek és első rendbéli Conventionatusoknak kinevezése nyilván a fő ispányok tehetőségéhez tartozna*”.⁴ Tehát nem a megyei rendeknek, hanem a főispánnak a joga becsületbeli tisztviselőket kinevezni, és az ezzel járó előnyökről dönteni. Mivel a kinevezést gróf Keglevich Gábor főispán is jóváhagyta, ezért az ügy ismét csak megoldódni látszott.

Az új orvos feltűnése mellett azonban más olyan események is történtek a megyében az 1829. és az 1830. évek folyamán, amelyek megbolygatták a kis létszámú orvosi közösség mindennapjait. A Helytartótanács leiratának nyomán a seborvosok fizetésének egységesítésére került sor, ami az általában jellemző 200 forintos fizetésüket 150 forintra szállította le.

Ráadásul személyi gondok is akadtak az orvosi állományban: Tessinger József, a megye Gácson szolgálatot teljesítő seborvosa egyre kevésbé tudta ellátni feladatait, főleg a helybeli nemesség nem volt megelégedve a chirurgus tudásával, szakmai felkészültségével, sőt úgy tűnik: személyével sem. Az ügy odáig jutott, hogy Bérczy János főorvosnak is lépnie kellett, aki megállapította, hogy kollégája csakugyan nem rendelkezik elég tudással ahhoz, hogy ilyen felelősségteljes pozíciót betöltsön.⁵ Hivatalos jelentésében kifejtette, hogy Tessinger Józsefnek sem a jelentései, sem a himlőoltások terén végzett munkája, sem a társadalom felsőbb rétegeivel fenntartott kapcsolata nem kielégítő, annak ellenére sem, hogy munkáját igyekszik lelkiismeretesen elvégezni, és még komoly panasz sem érkezett ellene. Ennek ellenére világos volt a helyzet: ha ilyen hangvételű jelentés került a közgyűlés elé, az egy pályafutás végét kellett, hogy jelentse.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL NML) IV. 1. a. 1829/1419.

⁴ MNL NML IV. 1. a. 1830/1030.

⁵ MNL NML IV. 1. b. 1830/680.

A felmerülő problémák megoldására a megye által a tárgyra rendelt bizottság próbált javaslatokkal előállni. A bizottság már tényként kezelte, hogy a fent említett problémás seborvostól a megye meg fog válni, olyannyira, hogy már jövedelmeit is más célokra használta fel. Egészen pontosan a felszabaduló pénzeket egy új, Losonc mezővárosában megtelepítendő orvos fizetésének szánta, és felszólította a mezővárost, hogy lehetőleg ingyen szállást is adjon a jövőre orvosnak, mert vannak más települések is, amelyeknek földesurai hajlandóak lennének komoly anyagi áldozatot is hozni ahhoz, hogy magukhoz csábítsák az új szakembert. Madách Imre királyi kamarás például a szálláson felül ingyen tűzifát is hajlandó lenne adni, ha Sztregovára települhetne be az új orvos.

A Helytartótanács nem emelt kifogást a javaslat ellen, engedélyt adott arra, hogy 150 forint fizetéssel, egy második seborvosi állás létesüljön Losonc mezővárosában. Időközben Tessinger József ügye is megoldódott. Az orvosnak nem kellett megélnie elmozdítását, 1829/30 fordulóján meghalt. A megürült állásra jelentkezett a már említett Lovrich István is, akit átmenetileg a megye megbízott a(z immár fizetéssel is járó) seborvosi feladatok ellátásával, 1830. április 22-én.⁶

Sokáig nem tölthette be ezt a pozíciót, ugyanis az augusztus 23-án tartott közgyűlésen a Pesti Universitas rektorának és tanárának, Sthály Ignácznak a javaslatára egy Pajtner nevű orvost neveztek ki Losoncra második számú physicusnak.⁷ Itt hívom fel a figyelmet a kifejezés használatára: a physicus és a chirurgus kifejezés nem ugyanazt jelenti. Utóbbi alacsonyabb képzettséget feltételez, ennek ellenére a jegyzőkönyvekben nemcsak a vármegyei tisztviselők, de még maguk az érintett felek is következetlenül használták (vagy legalábbis a jegyzőkönyvek vezetői úgy jegyezték fel). Maga a Helytartótanács „*második rendszerént való orvos*”-nak nevezi a jegyzőkönyv fordítása szerint, az eredeti, latin nyelvű szövegben viszont „*honorarium Comitatus Chirurgum*” szerepel. A megyében lezajlott (és többször kiújuló) marhavész tárgyában keletkezett főispáni leirat szerint mindenestre 1 főorvos és 7 további seborvos teljesített szolgálatot 1830 áprilisában a megyében.⁸ Mind tehát a felajánlott fizetés, mind a

⁶ MNL NML IV. 1. a. 1830/1032. A becsületbeli tisztségviselőket az különböztette meg a kinevezett tisztségviselőktől, hogy munkájukért nem kaptak rendszeres fizetést a vármegyétől, legfeljebb bizonyos előnyökben részesültek (mint az említett forspont).

⁷ MNL NML IV. 1. a. 1830/1040.

⁸ MNL NML IV. 1. b. 1830/550.; 1830/551.

Helytartótanács leirata azt igazolja, hogy a megye egy új seborvost keresett és talált magának (a jegyzőkönyv zavara ellenére is). A seborvosok fontos szerepet, egyfajta összekötő kapcsot jelentettek a gyógyításban: a hiedelmeken, hagyományokon és gyakran kuruzsláson alapuló gyógymódok és az akadémiai orvoslás között jelentettek közéletet. A sebek, ficamok, törések kezelésével, foghúzással, valamint érvágással foglalkoztak. Mivel általában jobb, közvetlenebb kapcsolatuk volt a lakossággal, ismerték a helyi gyógyfüveket és gyógymódokat, így a betegek jobban bíztak bennük, mint a „rendes” orvosokban. Az idő előrehaladtával pedig sokan közülük valamely egyetem tanfolyamait is elvégezték (mint az említett Pajtner nevű orvos), így aztán munkájukat magasabb színvonalon is képesek voltak folytatni.

Az orvos kérdése tehát lezárult, de a megye nem hagyta annyiban a Helytartótanács korábbi megjegyzését a becsületbeli tisztségviselők kinevezésével kapcsolatban (és Lovrich István pályája sem itt ért még véget). A megye ugyanis felállított egy bizottságot, amelynek feladatul szabta, hogy ismét vegye elő az orvosi járadékok kérdését, illetve, hogy bizonyítsa be azt a Helytartótanácsnak, hogy a becsületbeli tisztségviselők kinevezése régtől fogva a megyei statusoknak és rendeknek a kezében van. A munka nem váratott sokat magára, augusztus 31-én már a közgyűlés elé is került a javaslat. A bizottság azt állapította meg, hogy az orvosok korábban más jövedelmekkel is rendelkeztek a pénzbeli járandóságon kívül, nevezetesen a legjellemzőbb a lóporció és az ingyen tűzifa volt. Szent Iványi János néhai főadószedő 1798-as jelentéséből kiderült, hogy a seborvosok korábban is 150 forint fizetést bírtak, erre jöttek rá az előbb említett egyéb járandóságok, amiket az egyszerűség kedvéért pénzben fizettek ki nekik, tudniillik azért, hogy ne terheljék természetbeni járandóságok szolgáltatásával a lakosságot. Így emelkedtek a seborvosi fizetések 200 forintra, esetleg afölé. A vármegye bizottsága ezzel kapcsolatban abbéli aggályát fejezte ki, hogy mivel nem akarja megkárosítani orvosait, ezért a Helytartótanács részletesebben fejtse ki azt, hogy a 150 forintos seborvosi jövedelem pontosan milyen tételekből áll, tehát abban benne van-e az egyéb járandóság összege, vagy nincs. Ha ugyanis nincs, akkor a helybeli lakosoknak ismét vissza kell térni a járandóságoknak a természetbeni fizetéséhez, ami nemhogy megkönnyítené a dolgukat, hanem inkább csak megnehezíti azt.

A fizetés dolga átmenetileg függőben maradt, volt azonban még egy kérdés, amit rendezni kellett az orvosokkal kapcsolatban. Nevezetesen, hogy mi legyen Lovrich doktor és a megüresedett gácsai seborvosi állás

sorsa. Mint említettem, Tessinger József halála után fizetéséből egy második orvosi állást hoztak létre Losoncon, ezzel azonban Gács mezővárosa és annak tágabb környéke maradt orvos nélkül. Mivel ez így nem maradhatott, a bizottság azt javasolta, hogy Lovrich Istvánt tartsák meg becsületbeli seborvosnak, helyezték át Gács mezővárosába, fizetésének „*felsegélése végett*” pedig a helybeli földesurat és a gácsi posztó fabrikát keressék meg.⁹

Ennek a megegyezésnek a részletei nem ismertek, az mindenesetre biztos, hogy egy új, immár 8. seborvosi pozíció is létrejött a megyében. Ez pedig mindenképpen indokolt is volt, hiszen még egy 1839-es statisztika szerint is csak átlagosan 90 922 lakosra jutott egy orvos a megyében (ekkor már két állandó orvosa volt a megyének), illetve 10 696 lakosra egy sebész (már 17-en voltak).¹⁰ Márpedig teendő volt bőven: ebben az időszakban az orvosoknak még mindig komoly harcot kellett vívni, hogy elfogadtassák a lakossággal a himlőoltásokat, de emellett a marhavész is komoly károkat okozott a lakoságnak, és igencsak sok feladatot rótt az orvosokra.¹¹ Az év végén pedig egy igazán súlyos fenyegetés jelent meg az országban: a kolera.

A bizottság ezt követően állást foglalt a második kérdésben, nevezetesen a becsületbeli tisztségviselők kinevezésében is. Ez ugyan csak elvi kérdésnek tűnik, mégis láthatóan a rendeket legalább annyira foglalkoz-

⁹ MNL NML IV. 1. a. 1830/1259.

¹⁰ Leblancné Kelemen Mária 1979. *Bérczy János élete és munkássága*. In: Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve V. évf. Salgótarján, 268.

¹¹ A himlőoltást 1813-ban tette kötelezővé a Helytartótanács. Alkalmazása komoly ellenállást váltott ki, mivel preventív jellegű védekezésről volt szó. Tehát maguknak a tüneteknek a megjelenése nélkül is részt kellett venni az oltásokon, ami a kor embere számára teljesen érthetetlen jelenség volt. Nógrád megyében a himlőoltás ügyének egyik kezdeményezője és végrehajtója az ekkor is főorvosként működő Bérczy János volt.

(U. o.) A marhavész – a Pallas Nagylexikon szerint – egy erősen fertőző, leginkább szarvasmarhák, de néha juhok és kecskék között, állatról állatra terjedő betegség. A tünetek a fertőzés után 4 nappal jelentkeznek, amiket még egy-két napig könnyű összekeverni más, kevésbé súlyos fertőző betegségekkel. Ez ellen a betegség ellen karanténnal és a marhák kereskedelmének teljes zárásával védekeztek a korszakban. A vármegyék ilyen esetekben teljesen lezárták a határaikat, és a belső kereskedelem is csak az orvosok által megvizsgált állatokkal folyhatott. In: *A Pallas nagylexikona*. Bp., 1893–1900. (<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/068/pc006842.html#9>)

tatta. Azonban ebben a kérdésben továbbment a bizottság, ugyanis azt is be tudta bizonyítani a szokásjogra hivatkozva, hogy a rendes orvosok és a chirurgusok kinevezésének a jogát is a megyei rendek gyakorolták, legalább néhány évtizedre visszamenőleg.

Hogy a kérdés fontosságát jobban megértsük, érdemes néhány szót szólni a korabeli vármegye és a központi hatalom kapcsolatáról. A 18. század folyamán az abszolutista Habsburg uralkodók törekvéseivel szemben végeredményben a magyar rendek alulmaradtak. A rendi dualizmus rendszere megdőlt, több fontos kérdés sorsa a császárnak és annak közvetlen környezetének kezébe került.¹² Azonban igaz, hogy a nemesség elvesztette a rendi dualizmus „játszmáját”, de mint nemesek, mégis nyerhettek a kialakuló új rendszeren.¹³ Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy mivel a központi hatalom ekkor nem volt képes középszintű közigazgatást felépíteni és fenntartani, ezen a fórumon a kiváltságolt rend tagjai szépen érvényesülhettek.¹⁴ Ez a sajátos pozíció a vármegyék megerősödését eredményezte, és a köznemesség számára is bizonyos szintű beleszólást engedett az országos politika folytatásába. A vármegyék gyorsan felismerték ezt a szerepüket, és előszeretettel tüntették fel magukat az „ősi alkotmány” védelmezőinek. Ezt meg is tehték, hiszen egy vármegyei tisztségviselő egzisztenciálisan egyáltalán nem függött a központi hatalomtól (szemben például egy állami hivatalnokkal), így az uralkodó akarrattal való szembefordulásra is megvolt a lehetőségük. Természetesen a jog szerinti ellenállásra a rendeknek 1687 óta nem volt lehetőségük, de a királyi leiratokkal, rendeletekkel szembeni megyei felszólalások az ország kvázi közvéleményét jelentették, melyeket jó volt figyelembe venni a mindenkori uralkodóknak. Ha a rendek valamilyen okból szembe kerültek az uralkodóval – jogi eszközök híján – a múlthoz, a hagyományokhoz nyúlva próbálták igazukat bizonyítani, melynek két alapja a *Tripartitum* és a szokásjog volt.

¹² Például: a háború és béke kérdése, a hadsereg irányítása, a fontosabb gazdasági kérdések eldöntése stb. Jonathan Dewald 2002. *Az európai nemesség 1400–1800*. Bp. (<https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/europai-nemesseg/adatok.html>)

¹³ Dewald 2002. i. m.

¹⁴ Természetesen az abszolutista állam számos más lehetőséget is teremtett a nemesség számára, már a koraújkortól kezdődően: többek között nyitva állt előttük a katonai, egyházi pálya, de az állami közigazgatás gépének fogaskerekeivé válhattak a feltörekvő nemesek, vagy akár kegydíjakban, nyugdíjakban is részesülhettek.

Visszatérve tehát a megyei rendekhez, érveik bizonyítására a korábbi évek jegyzőkönyveiből néhány példát hoztak fel: 1810-ben Pauer Györgyöt, 1805-ben Masza Aloyz-t, ugyanezen évben Lipszky főorvos mellé segítségül, öregsége okán, Széplaky Györgyöt neveztek ki seborvosnak a megyei rendek. Különösen kiemelték egy esetet, amikor 1813-ban, Müller Moricz halála után maga a főispán bízta az új seborvos kiválasztását a rendekre, igaz, akkor is az általa ajánlott jelöltre, Höpner Venczelre esett a rendek választása.¹⁵ Mindezek a példák – az indoklás szerint – bizonyították, hogy a rendek mindig is gyakorolták ezen jogukat, abban őket sem a főispán, sem a Helytartótanács nem gátolta a korábbiakban.

De nemcsak erről az oldalról, hanem a nemesség általános előjogai, sőt kötelezettségei felől is megközelítették a kérdést, amely megközelítés látványosan (és igen ékesszólóan) kifejezi a nemesi mentalitás néhány alapvető jegyét. A tárgyra térve kifejtették, hogy egy orvos kiválasztása a nép számára elsősorban bizalom kérdése. Személyesen kell ismerniük az orvost, tehát ne egy idegen, felsőbb hatalom által kinevezett személy kezelje őket, hanem olyasvalaki, aki már bizonyította képességeit a köreikben: „egy orvos elfogadása személyes tulajdonságokban helyhezvetett bizodalmat a közelebb összeköttetésekből származó ismerettséget azoknak részéről különösen megkíván kik segítségével élni akarnak”.¹⁶ Azt pedig, hogy kiből bíz meg igazán a nép, ki tudhatná jobban, mint „kiknek természeti jussok és kötelességek az adózó nép gondját viselni”?¹⁷ Tehát egyértelmű, hogy a megyei statusok és rendek dolga az orvosok kinevezése (mint ahogyan mindig is az volt). Ha valamiért mégis (átmenetileg) lemondtak volna erről a jogukról, arra csak a „szeretett fő ispányaik eránt viseltető buzgó tisztelet adhatott módot”. Ha tehát le is mondtak a rendek átmenetileg ezen jogukról (amire egyébként nem hoznak példát az indoklásban), azt csak tiszteletből, de mindenképpen önként tették. Így a Helytartótanács most egy olyan jogukban akarja őket korlátozni, ami a múlt hagyományain és gyakorlatán alapszik, és az idő szentesített. Ez a joguk ugyanakkor része a nemesi kiváltságoknak, márpedig azok „régí idők által szentelt szokásokon gyökereznek, melyeket távolabb időre visszafordult emlékezet tisztelettel követi Őseink Honnában, melyeket leg drágább tulajdonává tett a maradéknak a Hazza szeretete”. Majd pedig éreztetik azt, hogy a Helytartótanács részéről az ilyen jellegű észrevételek tulajdonképpen megszegik azt a kölcsönös együttműködésre alapult rendszert, ame-

¹⁵ MNL NML IV. 1. a. 1813/356.

¹⁶ MNL NML IV. 1. a. 1830/1259.

¹⁷ U. o.

lyen az ország alkotmánya alapul: „*fájdalomnak érzvén a Tekintetes Rendekek hogy a fő méltóságú H. Tanács által támasztott észrevételekenél fogva kéntelenítettek az addig való szokások felvilágosításáru gondoskodni, melly soha sem szükséges ott, bol a hazafiúi érzés minden áldozatokra kész mellyeket a bonyi alkotmány fenntartása mellett a kölcsönös bizodalom, szeretet, és tisztelet kívánhatnak*”. Hogy tovább erősítsék ezt az álláspontjukat, ugyanennek a mondatnak az első felében azt is kifejtették, hogy a rendeknek és a főispánoknak (ebben a kérdésben) eddig nem voltak ellentéteik: „*a megye Rendei mindenkor tisztelt fő ispánnyaikkal egyetértve és kölcsönös bizodalommal a köz jó előmozdításán törekedvén az ideig nem látták szükségesnek jussok eránt való vetélkedésben bocsájtkozni, annyival inkább minthogy azon czél, melly a köz dolgok igazgatásában a Hazza díszét s a megye köz hasznát keresi még afféle kérdések feszegetésével akadált nem találta...*”. Itt a szokásjog érvrendszere figyelhető meg: rendkívül általánosan utalnak a múltra (nem pedig valamelyik korábbi rendeletre vagy éppen törvényre), majd pedig (ismét csak sejtetve, de ki nem mondva) közlik, hogy az ilyen vita a rendeket a fő feladatukban, „*a köz jó előmozdításá*”-ra való törekvésükben gátolja, s így tulajdonképpen az egész ország sorsát veszélyezteti.

A jelentés végén a megyei bizottság igen határozottan fel is szólította a Helytartótanácsot, hogy hagyjon fel jogaik további csorbitásának kísérletével: „*azon közbizodalom fen tartása végett melly nélkül minden a köz jóra czélzó igyekezeteik sikertelenek lennének, akár mi féle jussok iránt támasztandó további kérdések feszegetésétől a K. H. M. Tanács el állani méltóztasson*¹⁸”.

Ez a rövid kis jelenet jól szemlélteti azt, milyen komolyan védte (az igazából meg sem sértett) kiváltságait a feudális vármegye. Hogy érveik minél hatékonyabbak legyenek, igyekeztek összeroszni nemesség egyéni és kollektív jogait, ezzel is kihangsúlyozva az észrevételük fontosságát. Még ebből a rövid szövegből is kiviláglik az a patriarchális felfogás, amely jellemezte ekkor a nemesi mentalitást. Azonban volt már itt változás is. Az előjogaik alapjául ekkor már nem a (rendkívül anakronisztikus) „vérreladózás” eszméje szolgált, hanem a rájuk ruházott felelősség gondolata. Az, hogy kötelesek gondoskodni a „gondjaikra bízott” alattvalókról, és ezt a jogot nekik kell gyakorolniuk, nem pedig egy, az uralkodó által kinevezett tisztviselőnek (a főispánnak). És ha ezen joguk gyakorlása az orvosok (vagy egyéb tisztviselők) kinevezésében kell, hogy megnyilvánuljon, akkor annak megvédéséért is sikra fognak szállni. Ráadásul ezen joguk

¹⁸ U. o.

(kötelességük) megsértése tulajdonképpen a nemesi előjogok megsértésével lenne egyenlő, azt pedig a legtermészetesebb, hogy meg kell védeniük. Ezzel a némileg pátoszos gondolatmenettel tulajdonképpen áldozatként tünteti fel magát a megyei nemesség, amelyet a központi hatalom önkénye elkerülhetetlenül a jogaik megvédésére kényszerít. Ezt nyelvi eszközökkel is igyekeztek kifejezni: a „*kéntelenít*”, „*kötelesség*”, „*bizodalom*”, „*emlékezel*”, „*tisztelet*” stb. szavak (akár többszöri) használatával igyekeztek kifejezni azt, hogy valamilyen támadás érte őket és a szokásokon alapuló jogaikat, amelyeket meg kell védeni. Valamiféle „felforgató” szándékot próbáltak kifejezni ezen a módon, amely Bécs (pontosabban a Budán székelő Helytartótanács) felől érkezett, és amely a szokásjogon alapuló, már „szokásosan” jó rendszer megváltoztatására törekszik. A rendek ilyen kemény fellépése nem meglepő, ismét csak a szokásjogon alapuló jogrendszerek gyakorlatát követi. Ha ugyanis egy szokásjogi elem mögé valamelyik fél nem volt képes elég politikai erőt felsorakoztatni, akkor az az elem szép lassan elveszítette jelentőségét és eltűnt a múlt homályában. Ebből a szempontból közelítve a rendek rendkívül észszerűen léptek fel, amikor ezen veszélyeztetett jogukat igyekeztek összemosni a nemesség kollektív jogaival. Az ugyanis a rendi kiváltságokból, mentességekből és szabadságoknak az összességéből állt össze. Ha ebből egy elem kiesik, és feledésbe merül, akkor a rendi előjogok tényleg sérülnek.¹⁹

Ez a határozott fellépés, ami azonban egyszer előnyt jelentett, az a későbbiekben komoly hátránnyá is változott: ezzel a makacs ellenállással nemcsak a központi hatalomnak kellett megküzdeni, hanem a reformtábor, az újítani, javítani vágyók táborának is. Így pedig a megyerendszer összességében hátráltatta a reformfolyamatok kibontakozását is a későbbiekben. Nem véletlenül került tehát az érdeklődés középpontjába az 1840-es években a centralista–municipalista vita.

¹⁹ Szijártó M. István 2005. *1708–1792. A Diéta. Magyar rendek és az országgyűlés.* Bp., 42.